

Critici, de hogepriesters der architectuur treden niet meer buiten hun kerk. De architectuur gaat in de recente geschiedenis 'kritiekloos' voorwaarts. Immer blijven dezelfde klanken klinken vanuit klooster der moraalridders, de architecten worden echter langzaam doof voor het klaaggezag. Wellicht is het tijd voor hervorming, verlichting of revolutie in dit bisdom?

'Criticus, ken uw taak !'

Edwin Gardner

Hoe kunnen wij enigszins 'objectief' beoordelen welk gebouwen goed, slecht, het beste of het slechtste zijn als we de gebouwen van Gehry, Koolhaas, Meier, MVRDV, Claus & Kaan, NOX, FOA, Libeskind, Ito, Herzog & de Meuron en Calatrava naast elkaar zetten? In dit pluriforme architectuur landschap verschilt het ene project zo van het volgende dat we voor geen twee projecten dezelfde beoordelingscriteria kunnen gebruiken. Hoe kunnen we op een effectieve manier iets zeggen over architectuur, als we een project alleen maar kunnen beoordelen op zijn eigen kwaliteiten? De 'architectuur' is gedesorienteerd. Verdwaald in het paradijs, zou je kunnen zeggen. Er is een veelheid aan verschillende architectuurpraktijken en projecten, maar er is geen richting of een grote opdracht voor 'de architectuur', iedereen doet z'n eigen ding. Het kritisch apparaat van de architectuur is daarom ook onthand, ze ziet door het bomen het bos niet meer. Daar komt nog bij dat het gehanteerde begrippen apparaat verouderd is. De gebruikers van het kritisch apparaat; de critici, zoeken naar hogere idealen en ideeën die er niet meer zijn bij architecten. Critici snappen ook niet waar al die nieuwe spannende vormen toch vandaan komen, er is geen enkele logica achter te ontdekken. Stop ook maar met zoeken, want die logica is er niet, architectuur mag tegenwoordig weer 'gewoon mooi' zijn, zonder een 'mooi' verhaal. De zoektocht van de kritiek naar welke verbanden er bestaan tussen de maatschappelijke realiteit en architectuur is tegenwoordig moeilijk, maar niet onmogelijk. Hoge idealen, utopische visies en maatschappijkritiek zijn blijkbaar niet meer de goede modellen om de relatie van architectuur tot de samenleving te omschrijven en te behandelen. Wat zijn dan de nieuwe modellen waarbinnen we architectuur weer in één adem met maatschappij durven te noemen?

Waar kijk je naar als je moet zeggen of iets goede architectuur is of niet; naar het eindproduct of naar het proces? In het voorgaande verhaal ging het over het eindbeeld, het uiteindelijke product van de architect: het gebouw. Tijdens Powerplay, de lustrumweek van Stylos, kwam deze problematiek ook aan de orde, vooral tijdens de conferentie: 'Ademen in een utopisch vacuüm of verdrinken in de realiteit' (23 april 2004). Hier kwam een nieuw perspectief naar voren. Wellicht moeten we onze aandacht wel naar een heel ander deel van de architectuur praktijk verplaatsen; namelijk naar het proces. Dit is in ieder geval de visie van architecte Winka Dubbeldam. Zij ziet architectuur als proces en niet als eindresultaat. Ole Bouman constateerde dat de missie van de architectonisch vorm - een van de krachtigste aspecten van het

architectonisch eindbeeld (EG) - het moeilijk heeft, in het verleden gaf vorm nog betekenis, oriëntatie en had ze nog ideologische dimensies, tegenwoordig zijn deze ver te zoeken. Winy Maas spreekt zijn irritatie jegens de Nederlandse critici uit die het - door hun fixatie op eindbeeld en vorm (EG) - eigenlijk alleen maar over smaak willen hebben. Om de critici dan maar met gelijke munt terug te betalen heeft hij zich tot doel gesteld om smaak als parameter in een van de MVRDV modellen te verwerken. Uit de verhalen van Dubbeldam en de frustraties van Maas valt op te maken dat er een kloof tussen praktijk en theorie bestaat. De kritiek loopt achter de feiten aan en dat is zonde. Dit was ook een conclusie tijdens een discussie¹ van de Inaugural Conference, Delft School of Design (10 juni 2004), daar kwam naar voren dat het vakgebied van de kritiek zich de hedendaagse ontwerp praktijk weer eigen moet maken. Want als ze beter aansluiting zou vinden bij de praktijk zou ze in plaats van negatieve kritiek (aanduiden wat er mist, ontbreekt en wat er niet goed gaat) een positieve kritiek kunnen leveren in de vorm van alternatieve richtingen en werkwijzen voor de architectuur praktijk voor te stellen, maar daarvoor moet ze wel de praktijk kennen en die niet hooghartig wegwuiven als een verkeerd ingeslagen weg.

Het is niet te zeggen of een verschuiving van onze aandacht van eindbeeld naar proces vruchtbaar is. Want architectuur blijft een complexe materie die niet te vangen is in zo'n simpele voorstelling. Maar dat deze tendens onderdeel is van een veranderende praktijk mag niet over het hoofd gezien worden. Ook neologismen als 'performative' en 'projective' moeten niet zomaar afgedaan worden als hip gezwam. Deze termen zijn natuurlijk jong en nog niet onderlegd met een goed beargumenteerde theorie. Een theorie in wording moet niet automatisch worden afgekraakt, maar met de nodige interesse worden onderzocht, aangevuld, verduidelijkt en als het dan eventueel nodig mocht zijn, ontmaskerd. De duiding van Projecterende architectuur praktijken (vertaald van het Amerikaanse 'projective') is een nieuwe theorie die zich aan het vormen is. In Nederland worden deze projecterende praktijken in kaart gebracht door Roemer van Toorn in zijn tekst 'Nooit meer dromen?'². Binnen deze projecterende architectuur praktijk kan de criticus weer op zoek gaan naar hoe architectuur op een nieuwe manier een verhouding tot de maatschappij kan ontwikkelen.//

1. De afsluitende Panel discussion van de sessie Representation in Architecture, moderator: Arie Graafland, sprekers: Stan Allen, Philip Ursprung, Kari Jormakka, Frank Werner, Bob Somol, Roemer van Toorn

2. Architectuur in Nederland, Jaarboek 03/04, Nai Uitgevers

